

Vzdělávání v Nizozemsku z pohledu (budoucího) učitele

Úvod

Nizozemsko jsem si vybrala, jelikož je to země mě blízká. Strávila jsem tam na etapy více než rok života. Zejména dva semestry na Rijksuniversiteit v Groningenu na severu Nizozemska mě přesvědčily, že nizozemské vysoké školství je na mimořádně vysoké úrovni. Proto jsem úkol zpracovat seminární práci vzala jako příležitost nahlédnout i do nizozemského primárního a sekundárního stupně vzdělávání, a to zejména z pohledu učitele. Vzhledem k rozsahu práce se nejedná o vyčerpávající přehled, spíše půjde o poukázání na zajímavé aspekty, které v závěru shrnu a okomentuji ze svého osobního pohledu. Vzhledem ke kulturní a společenské blízkosti Nizozemska a České republiky se také nabízí v některých oblastech tyto dvě země porovnat.

V Nizozemsku je povinná školní docházka od 5 do 16 let. Většina základních škol však přijímá děti již od 4 let. Od 16 do 18 let je pak docházka školní docházka povinná částečně - je vyžadováno, aby žáci navštěvovali nějakou formu vzdělávání alespoň dva dny v týdnu.

Základní škola (*basisonderwijs*) má 8 stupňů a většina žáků ji navštěvuje od 4 do 12 let, i když povinná je až od 2.stupně. Zajímavostí je, že děti mohou nastoupit do školy první den po svých 4.narozeninách, tedy klidně třeba v listopadu nebo březnu. Specifické je základní školství v Nizozemsku také tím, že značná část základních škol je založen na konkrétní filozofii vzdělávání jako například Montessori či Daltonův plán.

Sekundární vzdělávání se rozděluje na učňovské, střední odborné a všeobecné (příprava na univerzitu) podobně jako u nás. Na rozdíl od toho českého se však to nizozemské vyznačuje vysokou propustností mezi jednotlivými typy škol. Není výjimkou, že žák přestoupí v prvním roce studia z učňovského na všeobecné či naopak. Tato propustnost je podpořena i tím, že často různé typy středních škol sídlí v jednom areálu.

Program pro mezinárodní hodnocení studentů (PISA), řadil vzdělání v Nizozemsku na 9.místo na světě dle výsledků z testování z roku 2006[1], na 16.místo v roce 2015[2] a na 20.místo dle testování z roku 2018[3].

Nizozemí je absolutním světovým premiantem, co se týká tzv. *wellbeingu*. V Nizozemsku je se svým životem spokojeno 90 % chlapců a přes 80 % dívek školou povinných. Pro srovnání v České republice je to 70% u chlapců a 60 % u dívek, což je pod průměrem OECD[4].

Zdeněk Slejška, ředitel nadačního fondu Eduzměna, si při své návštěvě Nizozemska všiml zajímavého uspořádání studijních prostor, které se vyznačuje vysokou variabilitou a tím, že třídy jsou prosklené, jak je vidět na obrázku 1. Ve většině škol je prosklená i ředitelna, která se nachází hned u vchodu[5].

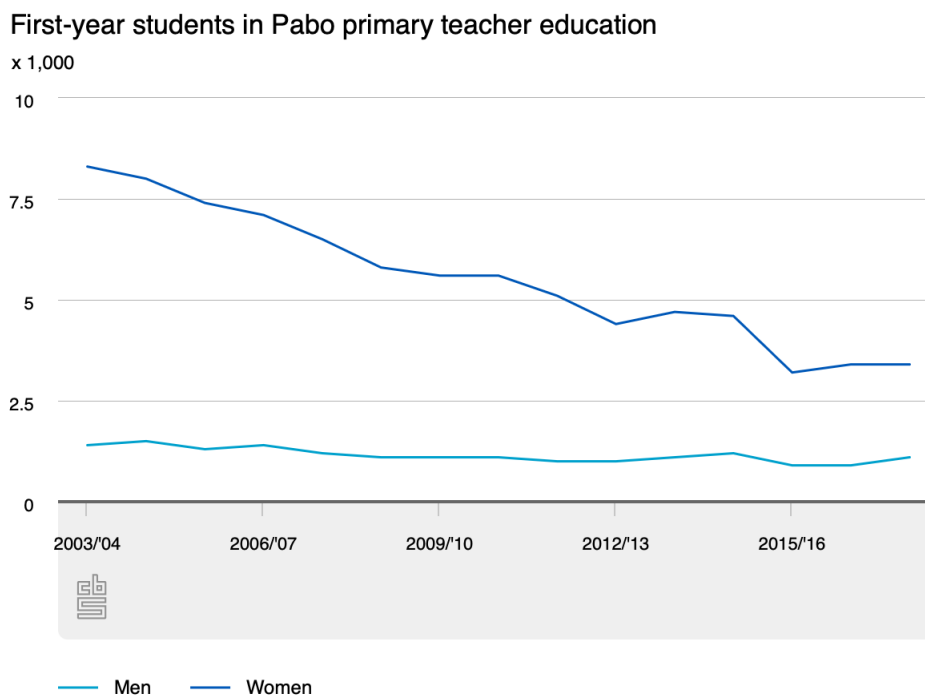
Obrázek 1: Typické uspořádání výukových prostor na základních školách v Nizozemsku. 3-4 prosklené seskupené třídy tvoří *hnízd*o, uvnitř je společný prostor, kde mohou žáci individuálně za pomoci dalšího pedagoga probírat látku, která jim činí potíže [5].

Přípravné vzdělání učitelů

Kvalifikací pro učení na základních školách je v Nizozemí bakalářský titul. Ten mohou zájemci získat studiem na tzv. *HBO - Hoger beroepsonderwijs* (univerzitách aplikovaných věd). Všechny takto zaměřené studijní programy mají náplň 240 ECTS¹ a standardní doba studia jsou 4 roky.

Pedagogická praxe je důležitou součástí vzdělávání budoucích učitelů základních škol. Objevuje se již od prvního roku studia a tvoří přibližně čtvrtinu celého studijního programu. V polovině studijního programu si studenti mohou vybrat mezi zaměřením na nižší stupeň (předškolní výchova až 2.třída) či vyšší stupeň (3. až 6.třída).

¹Evropský kreditní systém pro vysokoškolské vzdělávání.

Obrázek 2: Počet studentů v prvním roce programů učitelství pro základní školy. Strmý pokles v roce 2015/16 byl mimo jiné způsoben i změnou systému studentských půjček v Nizozemsku (v Nizozemsku se na vysokých školách platí školné) [13].

Od roku 2006 jsou studenti při přijímání na pedagogické fakulty testováni z Nizozemštiny a matematiky. Pokud se uchazeči nepodaří test splnit, může i tak začít studovat, ovšem test musí úspěšně splnit následující rok. I v důsledku těchto přísnějších podmínek pro přijetí klesá počet studentů učitelství. Například v akademickém roce 2003/04 bylo do studijních programů učitelství pro základní školy přijato téměř 10 000 studentů, v roce 2017/18 už to byla méně než polovina[13]. Graf týkající se této problematiky je na obrázku 2.

Studenti v posledním roce studia mohou být zaměstnáni na částečný úvazek na dobu určitou (celková doba nesmí přesáhnout ekvivalent 5 měsíců práce na plný úvazek). Student je pod dohledem kvalifikovaného učitele a dělá vše jako běžný učitel na dané škole včetně vedení třídních schůzek apod. Tato praxe, která byla zavedena v roce 2 000, ulehčuje přerod studentů v učitele.

Učitelé, kteří získají výše zmíněné vzdělání, jsou kvalifikováni učit všechny předměty na základní škole s výjimkou tělesné výchovy a mohou učit i ve speciálním školství. Většina učitelů pracujících ve speciálních školách má i magisterský titul v oblasti pedagogiky speciálních potřeb, i když to není zákonem vyžadováno.

V sekundárním stupni vzdělání jsou učitelé zaměřeni na (typicky) jeden předmět. Kromě vzdělání v daném předmětu se budoucímu učiteli střední školy dostane na HBO či univerzitě i všeobecného pedagogického vzdělání. Co se týče pedagogické praxe, univerzity poskytující pedagogické vzdělání se dohodly, že má celkově trvat minimálně 840 hodin, z nichž 250 by mělo být stráveno ve škole a samotné učení ve třídě by pak mělo být minimálně 120 hodin.

I do přípravy středoškolských učitelů byl zaveden institut učitele v zácviu v posledním roce studia.

Zájemce s magisterským diplomem si mohou pedagogické vzdělání doplnit v rámci studijního programu trvajícího jeden rok a to i dálkovou formou studia.

Další vzdělávání učitelů - podpora profesního růstu

V Nizozemsku během 2. poloviny 19. a začátku 20. století proběhlo rozdělení základních škol na veřejné a soukromé. Vzhledem k tomu, že mezi těmito dvěma tábory docházelo ke sporům zejména o financování, bylo v roce 1917 zahrnuto do ústavy rovné zacházení s oběma typy škol. To se brzy na to rozšířilo i na střední školy. Rovnost mezi školami je důležitým rysem nizozemského vzdělávacího systému. Počet soukromých škol je zde vysoký. Ty veřejné tvoří jen asi třetinu[8].

v Nizozemsku existují skupiny škol, nad kterými je tzv. *schoolboard*, který podporuje odbřemenění. Díky němu mají ředitelé možnost věnovat se čistě pedagogické práci a práci s učiteli.[5].

Zásadním pro další vzdělávání pedagogických pracovníků je, že v Nizozemí je rozpočet určený pro účely dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků rozdělen přímo mezi školy. Nebylo tomu tak vždy, před změnou, která proběhla v 80. letech, dostávaly peníze *odavetelé* dalšího vzdělávání učitelů, po této změně *odběratelé*. To školám umožňuje více ovlivňovat nabídku dalšího vzdělání a přizpůsobovat ji svým aktuálním potřebám.

Kvalitu pedagogických pracovníků zajišťuje v Nizozemsku zákon o pedagogických pracovnících. Každá škola je na základě něho povinna vést záznamy o kompetencích každého učitele. Za tímto účelem vznikl veřejný registr učitelů, který učitelům umožňuje zapsat si do něho všechny své kvalifikace. Zapsání v tomto registru je povinné od roku 2017[9].

Motivací pro nizozemské učitele je možnost povýšení a vyššího platu pro ty, kteří se účastní dalšího vzdělávání (to totiž není povinné).

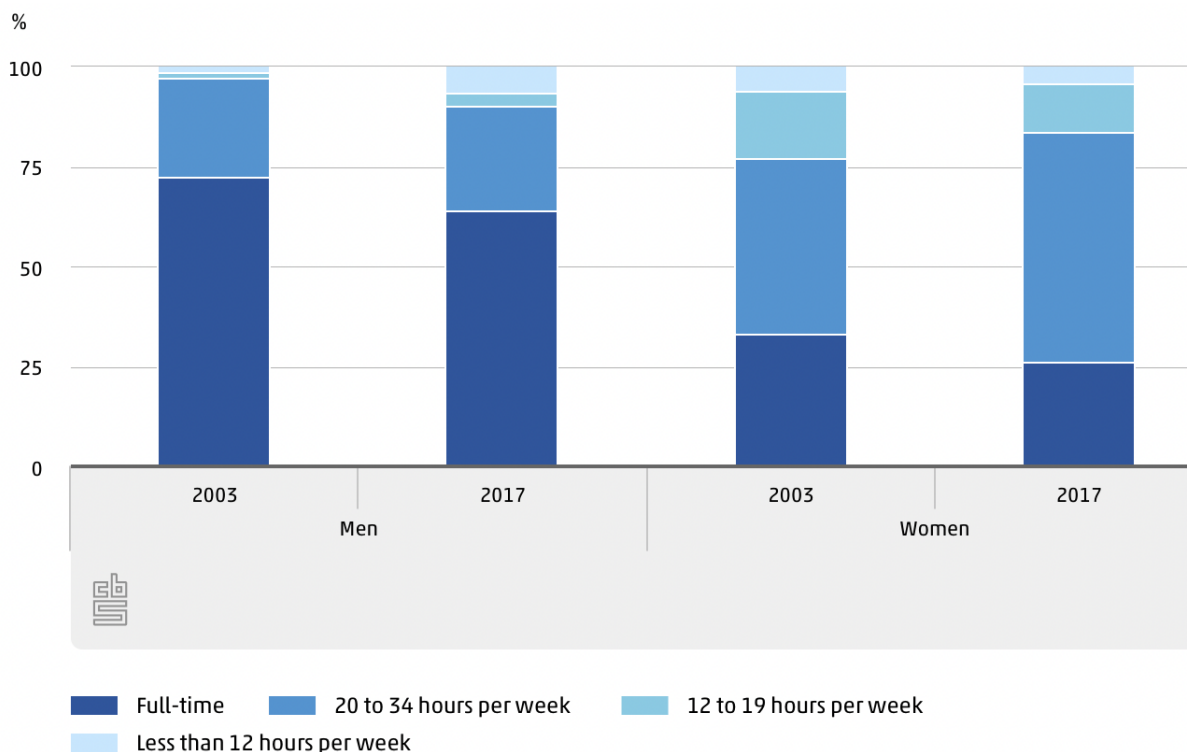
Platy a odměňování

V Nizozemsku je výdělek učitelů vyšší než je průměr zemí OECD. Zároveň je však nižší než v jiných profesích, ve kterých je vyžadováno vysokoškolské vzdělání. Učitelé základních škol vydělávají 69 % průměrného platu vysokoškolsky vzdělaných ve věku 25-64 let. Průměr v OECD stejné statistiky je 85 %. Co se týče učitelů středních škol, ti si přijdou v průměru na 82 % průměrného platu vysokoškolsky vzdělaných ve věku 25-64 let. Průměr OECD je 90 % [11].

Vezměme v úvahu i nefinanční odměnu v podobě spokojenosti s profesí, v roce 2013 z mezinárodního průzkumu *OECD Teaching and Learning* vyplynulo, že v Nizozemsku větší část učitelů než je průměr OECD považuje učitelskou profesi za přínosnou pro společnost a učení by zvolili, i kdyby si mohli znovu vybrat povolání.

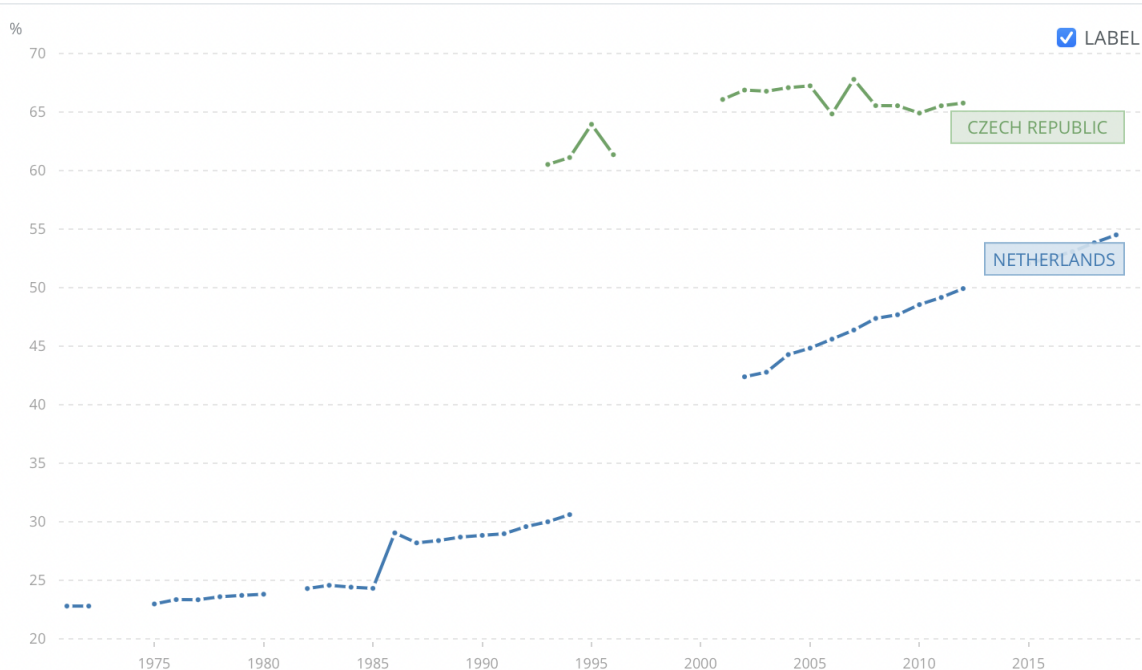
Statistiky

Více než polovina všech zaměstnanců v Nizozemsku pracuje na částečný úvazek, což je nejvíce z rozvinutých zemí. V zemích EU průměrně na částečný úvazek pracuje asi pětina ekonomicky aktivních (8,7% mužů a 32,2% žen); v Nizozemsku je to však 26,8% mužů a 76,6% žen, kteří pracují méně než 36 hodin týdně[10]. Ve školství je toto procento ještě vyšší. V roce 2017 pracovalo na plný úvazek 64 % mužů a 26% žen. Zastoupení učitelů na plný úvazek klesá od roku 2003. Tento trend je vidět i na obrázku 3. Většina žen ve školství má úvazek na 20-35 hodin týdně[13].

Obrázek 3: Hodinový úvazek (týdně) u pedagogických pracovníků v základním školství v Nizozemsku [13].

Učitelé v Nizozemí jsou v průměru starší než je průměr OECD. V roce 2012 bylo 46 % učitelů starších 50 let (průměr OECD je 36 %). To naznačuje možné problémy s nedostatkem učitelů v budoucnu. Stejně jako v České republice, i v Nizozemsku trvale roste procento žen mezi pedagogy. Graf ilustrující tento fenomén najdeme na obrázku 4.

Obrázek 4: Procento žen mezi učiteli středních škol v Nizozemsku a v České republice [12].

Závěr

Nizozemské školství se vyznačuje vysokou mírou autonomie škol, učitelů i žáků. U škol se to týká vyučované látky, způsoby výuky, ale i dalšího vzdělávání učitelů. Z mého pohledu se jedná o přirozený důsledek národního charakteru Holanďanů, kteří jsou, jak jsem měla možnost sama poznat, vedeni k osobní zodpovědnosti od útlého věku. Dle mého to pramení z dlouhé protestantské tradice.

Nadstandardní výsledky nizozemského školství je něco, na co může být tato země beze sporu pyšná. Co však dělá z Nizozemska takřka absolutního světového premianta ve vzdělávání je kombinace velmi dobrých studijních výsledků v mezinárodních srovnání spolu s nejvyšším subjektivním vnímáním spokojenosti žáků. Wellbeing studentů zákonitě musí být propojen s wellbeingem učitelů. K němu pravděpodobně přispívá i to, že většina učitelů pracuje na zkrácený úvazek, nejčastěji tři dny v týdnu.

Čím bychom se dle mého mohli inspirovat u nás, je příprava budoucích učitelů základních škol - u nás ekvivalent učitelů 1.stupně ZŠ. Model, ve kterém je studium čtyřleté bakalářské s velkým důrazem na pedagogickou praxi od 1. roku studia je dle mého efektivnější než ten, který je u nás - pětiletý magisterský obor, ve kterém se student na praxi dostane až ve 3.roce studia.

Varovným signálem pro budoucnost nizozemského školství je zvyšování průměrného věku pedagogů. To je ostatně problém, se kterým se potýkáme i v České republice. V obou zemích se problém snaží řešit mimo jiné lepší propustností lidí z praxe do školství. V tomto ohledu bychom se mohli inspirovat i způsobem odměňování, do kterého se promítá i další vzdělávání

učitelů. Jsem přesvědčena o tom, že podpora aktivity učitelů se podepisuje pozitivně do kvality vzdělávání.

Při zpracování této práce mě překvapilo, jak moc se v Nizozemsku propisují obecné charakteristiky společnosti do školství. Pohled na vzdělání v jiné zemi je tak dle mého dobrým odrazovým můstkem pro větší nadhled a hledání souvislostí v domovině.

Reference

- [1] Home page - OECD [online]. Copyright © [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/newsroom/39700724.pdf>
- [2] [online]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/surveys/pisa/pisa2015/pisa2015highlights_3.asp
- [3] Home page - OECD [online]. Copyright © [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf
- [4] Home page - OECD [online]. Copyright © [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/pisa/Well-being-Infographics.pdf>
- [5] Prosklené třídy a šťastné děti. Jak se můžeme inspirovat v Nizozemí?. Redirecting to /cs [online]. Copyright © 2021 eduzmena.cz [cit. 25.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eduzmena.cz/cs/pribehy/detail/prosklene-tridy-a-stastne-deti-jak-se-muzeme-inspirovat-v-nizozemi>
- [6] Welcome to Eurydice — Eurydice. [online]. Dostupné z: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/>
- [7] Teachers, Teacher Education, and Professional Development [online]. Dostupné z: <http://timssandpirls.bc.edu/timss2015/encyclopedia/countries/netherlands/teachers-teacher-education-and-professional-development/>
- [8] CHOCHOLA, Jakub. Komparace dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v České republice a v Nizozemsku. In Andragogické štúdie 2020. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, 2020. s. 100-106. ISBN 978-80-557-1730-2.
- [9] The Netherlands – Education professionals and government collaborate on register of teachers — CEDEFOP. Redirecting to <https://www.cedefop.europa.eu/en> [online]. Copyright © [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/netherlands-education-professionals-and-government-collaborate-register-teachers>
- [10] Why so many Dutch people work part time — The Economist. The Economist - World News, Politics, Economics, Business Finance [online]. Copyright © The Economist Newspaper Limited [cit. 25.06.2022]. Dostupné z: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2015/05/11/why-so-many-dutch-people-work-part-time>

- [11] Home page - OECD [online]. Copyright ©n [cit. 25.06.2022]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/education/EDUCATION>
- [12] World Bank Open Data — Data. World Bank Open Data — Data [online]. Copyright © [cit. 25.06.2022]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/>
- [13] Trends - Society — Trends in the Netherlands 2018 - CBS. [online]. Copyright ©CBS, 2018 [cit. 25.06.2022]. Dostupné z: <https://longreads.cbs.nl/trends18-eng/society/trends/>